

are suffixation (11 models) and compounding (2 models). It has been found that suffixation demonstrates a significant number of active formants, whereas compounding results in a large number of newly formed lexemes. It is also determined that prefixal and prefixal-suffixal methods of adjective formation were low in productivity in this periodical. A moderate degree of interference from the Russian word-formation system has been observed. Promising directions for further research on this topic include: analysis of models of non-morphological word-formation processes (morphological-syntactic, lexical-syntactic, and lexical-semantic) in the journal *Novym Shliakhom*; characterization of the morphemic structure and word-formation models of Kuban toponyms during the period of Ukrainization; and analysis of derivational processes based on materials from other Ukrainian periodicals published in the RSFSR in the 1920s–1930s.

Keywords: Ukrainization, adjective, morphological word formation, word-formation model, interference.

Статтю прийнято 01.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 811.161.2'373.611:81'37:82-1
https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357814

Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0

РАДЬКО О. Г.,

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»; вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна;
e-mail: Oksistudent@gmail.com
https://orcid.org/0009-0000-4198-5043

ЕТНОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ ПРИКМЕТНИКІВ ІЗ КОМПОНЕНТАМИ КОСМОНІМНОЇ СЕМАНТИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ХХ СТ.

Анотація. У статті здійснено системне дослідження етнокультурної специфіки індивідуально-авторських прикметників із компонентами космонімної семантики в українській поезії ХХ ст. Метою роботи є виявлення закономірностей семантичної структури та функційно-стилістичних особливостей авторських ад'єктивів у контексті репрезентації етнокультурної картини світу. Об'єктом аналізу виступають авторські прикметникові новотвори, мотивовані назвами небесних тіл, космічних явищ і пов'язаних із ними уявлень, тоді як предметом — їхні семантико-структурні параметри, образно-символічні функції та етнокультурні конотації. Методологічну основу дослідження становить поєднання описового, структурно-семантичного та контекстуально-інтерпретаційного методів із залученням елементів етнолінгвістичного аналізу, що забезпечує комплексний підхід до інтерпретації мовного матеріалу. У результаті аналізу встановлено, що індивідуально-авторські прикметники з космонімними компонентами характеризуються високим ступенем семантичної конденсації та здатністю до синкретичного поєднання різнорівневих смислів — природно-космічних, міфопоетичних і культурно-історичних. Їхня дериваційна структура репрезентує продуктивні моделі словоскладання та основоскладання, що сприяє формуванню складних образних конструкцій. Доведено, що зазначені мовні одиниці виконують функцію концептуалізації ключових етнокультурних доміант, зокрема астральних образів (сонце, місяць, зорі), і водночас відображають індивідуально-авторське переосмислення традиційної символіки. У поетичному дискурсі вони функціонують як засіб інтенсифікації експресивності та актуалізації культурно значущих смислів. Перспективи подальших досліджень пов'язані з укладанням спеціалізованих словників індивідуально-авторських номінацій, а також із розширенням зіставного аналізу в межах слов'янських поетичних традицій.

Ключові слова: індивідуально-авторські прикметники, космонімна семантика, етнокультурна специфіка, поетичний дискурс, символ.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Сучасна лінгвістика дедалі більше орієнтується на антропоцентричну парадигму, у межах якої мовні явища розглядають у зв'язку з культурою, світоглядом і системою цінностей її носіїв. У цьому контексті особливого значення набувають етнолінгвістичні та лінгвокультурологічні студії, спрямовані на виявлення мовних засобів репрезентації національної картини світу. Такий підхід зумовлює зосередження уваги на внутрішньому змістовому наповненні слова як носія культурної інформації. Лексичне значення слова, в тому числі прикметника, на думку І. В. Кононенко, відбиває загальнолюдську, національну, соціумну, індивідуальну картину світу, отож передає специфіку мовного типу [6, с. 9]. У цьому сенсі індивідуально-авторські прикметники (далі – ІАП) – особливо показовий матеріал, адже ад'єктив як частина мови прямо моделює «ознакову» інтерпретацію реальності (колір, світло, простір, емоційність, моральна оцінка), а в поезії часто перетворюється на основний інструмент символізації.

У поетичній мові ХХ ст. значний інтерес становлять ІАП, сформовані на основі лексичних компонентів, що позначають космонімні образи – небо, сонце, місяць, зорі. У традиційній українській культурі вони мають розвинену символічну семантику, пов'язану з уявленнями про космічний порядок, духовну ієрархію світу, життєдайну силу світла та долю людини. Відтак їхнє використання в поетичному мовленні не лише виконує естетичну функцію, а й виступає важливим засобом вербалізації культурних концептів і світоглядних моделей.

Аналіз досліджень проблеми. У вітчизняному мовознавстві космонімна лексика неодноразово ставала предметом спеціальних досліджень. Так, Н. О. Данилюк аналізує функціонування такої лексики в художньому мовленні, С. Я. Єрмоленко висвітлює її стилістичний та образотворчий потенціал, В. В. Жайворонок розглядає етнокультурну символіку небесних образів, Ю. О. Карпенко досліджує космоніми в системі власних назв, С. А. Шуляк зосереджує увагу на культурно-символічному змісті астральних образів, В. В. Олійник досліджує космогонічні символи в народних віруваннях і традиціях українців Закарпаття.

Окремий напрям сучасних студій становлять праці, присвячені аналізу авторських новотворів із космонімним компонентом. Зокрема, В. В. Максимчук з'ясовує семантичні особливості авторських інновацій на позначення небесних світил у творчості сучасних поетів Рівненщини. У працях Н. В. Гаврилюк розглянуто культурно-символічний потенціал космонімних компонентів у структурі поетичних інновацій поетів-неокласиків. У контексті порушеної проблематики показовим є дослідження Н. А. Адах, присвячене аналізу поетичних новотворів у творчості Василя Барки, зокрема й лексем із компонентами, пов'язаними з небом та небесними світилами, які беруть участь у формуванні образно-символічної картини світу поета. Водночас саме прикметникові інновації з компонентами космонімної символіки залишаються недостатньо дослідженими, особливо в аспекті їхньої етнокультурної специфіки в поетичній мові зазначеного періоду. Саме тому актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу семантики та функціонування ІАП у поетичній мові ХХ ст., а також з'ясування їхньої ролі у відтворенні космогонічних уявлень і культурно значущих смислів, закріплених у мовній картині світу українців.

Мета дослідження – проаналізувати авторські ад'єктиви на позначення небесних світил у поетичній мові ХХ ст. в етнокультурному аспекті.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**: окреслити теоретичні засади дослідження космонімної символіки в мовній картині світу; виокремити ІАП із компонентами на позначення небесних світил (небо, сонце, місяць, зорі) у поетичних текстах ХХ ст. й розкрити їхній етнокультурний зміст; з'ясувати функційно-стилістичну роль таких новотворів у поетичному мовленні.

Об'єктом дослідження є авторські прикметникові інновації в українській поетичній мові ХХ ст.

Предмет – ІАП із компонентами космонімної тематики (небо, сонце, місяць, зорі) та їхня етнокультурна семантика.

Джерельну базу дослідження становлять українські поетичні тексти ХХ ст. Фактичний матеріал дібрано шляхом опрацювання поетичних збірок і лексикографічних джерел і представлено в «Словнику індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч» (Луцьк, 2017 р., понад 5100 авторських ад'єктивів).

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних **методів**: описовий метод – для систематизації та характеристики мовного матеріалу; семантичний аналіз – для встановлення значеннєвих особливостей ІАП; контекстуально-інтерпретаційний метод – для з'ясування їхнього функціонування в поетичному тексті; елементи етнолінгвістичного аналізу – для інтерпретації культурно-символічного змісту космонімних образів в семантичній структурі ІАП.

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що вперше в українському мовознавстві комплексно проаналізовано лексико-семантичні особливості авторських назв статичних ознак із космонімним компонентом як специфічних репрезентантів національної культури.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні уявлень про взаємодію індивідуально-авторського словотвору, поетичної образності та лінгвокультурології.

Практичне значення. Отримані результати можна використати у вишівській практиці під час викладання лексикології, лексикографії, етнолінгвістики, спецкурсів з індивідуально-авторської неології та неографії, лінгвостилістики та лінгвокультурології.

Виклад основного матеріалу. У мовній практиці поетів ХХ ст. ІАП, у семантичній структурі яких наявні компоненти на позначення неба та небесних світил, становлять **22 %** від загальної кількості авторських прикметникових новотворів із компонентом-символом, що

свідчить про помітну продуктивність космічної образності в індивідуально-авторському словотворенні цього періоду. Це насамперед пояснюємо тим, що в традиційній культурі українців небесний простір займає особливе місце. Небо, сонце, зорі та інші небесні явища є основними елементами космологічної моделі світу, що формувалася впродовж століть і знайшла відображення в мові, фольклорі та художній літературі.

Світоглядні основи етносу сягають міфологічної свідомості, у якій зіставлення явищ за подібністю їхніх властивостей сприймалося не як метафора, а як релігійна реальність. Не випадково в народній творчості небесні світила, подібно до людей, постають як істоти, що живуть, народжуються і помирають. Характерне для поезії уподібнення реалій природи до фактів життя і діяльності людини породжує індивідуальні ключові слова-образи, а часто й поетичні символи [5, с. 27], пор. в поетичних рядках аналізованого періоду: *зоречолі бійці, зореюний поет* (В. Сосюра), *місяцечола Одетта* (К. Шишко), *сонцесяжний геркулес* (П. Воронько) та ін.

У контексті української етнокультурної традиції **небо** постає насамперед як **сакральний простір**, пов'язаний із божественним світом. Предки боготворили небо, вважаючи його вічним царством, з якого ллються сонячні промені, світять і Місяць, і зірки та падає животворний дощ. Усі небесні світила – це одна родина: Сонце колись було в образі жінки; Місяць – чоловік, а зорі – то їхні дітки [1, с. 331] (пор. в поезії ХХ ст.: *Не квапиться зірка до нас, / Ще люб'їй занебовий вигон...* [2, с. 127]). У народних віруваннях небо асоціюється з місцем перебування Бога, святих і душ померлих. Саме тому небесна семантика часто використовується для позначення духовної висоти, моральної чистоти та ідеального буття. У художньому мовленні ці уявлення вербалізуються через ІАП із компонентами *небес-*, *небов-*, *понаднебес-* тощо. Наприклад, у рядках Митрополита Іларіона: *І призначить Господь нову долю, – / Всенебесне життя без кінця!*... [2, с. 89] прикметник **всенебесне** формує образ абсолютної духовної реальності. Завдяки префіксальному компоненту *все-* акцентовано увагу на універсальності небесного буття та його всеохопному характері. У цьому випадку поетичний неологізм відтворює традиційне християнське уявлення про небесне життя як найвищу форму існування. Подібна семантика реалізована й в ІАП **зверхнебесний**, ужитому в поезії В. Барки: *...дано вам зверхнебесний знак прибратись при сфері творчості в воскресність* [2, с. 130]. Космонімний компонент підсилює значення трансцендентності: знак, що походить із «зверхнебесної» сфери, інтерпретовано як божественне одкровення. Наведений ІАП не лише створює художній образ, а й актуалізує традиційну культурну модель **вертикальної ієрархії світу**, де небесний простір протиставлено земному.

Окрему групу становлять ІАП, що відображають уявлення про **небесну висоту як символ духовного піднесення**. Показовим у цьому аспекті є новотвір рівненської письменниці О. Пухонської **надсьомонебесний**, утворений від фразеологізму *сьоме небо*, який у народній традиції означає найвищий ступінь радості або щастя: *Народити у душах / Надсьомонебесний рай* [2, с. 189]. Авторська інновація розширює семантику фразеологізму, виводячи образ за межі усталеного виразу та створюючи метафору **надвисокого духовного стану**.

У поетичному мовленні небесна символіка часто поєднується з **колеристичними характеристиками**, що також мають етнокультурне значення. Так, прикметники **небесно-синій**, **небесно-голубий** (А. Малишко), **блакитно-піднебесний** (Б. Олійник), **небесно-синій** (М. Рильський), **небесно-золотий** (В. Басараба), **небесно-синьо-золотий** (О. Доріченко) репрезентують традиційні кольорові асоціації. *Синій* і *голубий* кольори в українській культурі пов'язані з уявленнями про чистоту, спокій і безмежність небесного простору, тоді як *золотий* колір символізує сонячне світло, життєву енергію та божественну благодать. Ці значення реалізовано, зокрема, в рядках А. Малишка: *Несли жалобу древні журавлі / Долиною небесно-голубою...* [2, с. 196]. ІАП **небесно-голубий** створює образ простору, наповненого світлом і спокоєм, що відповідає традиційним уявленням про небесну гармонію.

Оригінальною образною мотивацією вирізняється ІАП С. Йовенко **небесно-сивий** у такому контексті: *Мамо моя натомлена, мамо небесно-сива!* [2, с. 196]. У площині етнокультури компонент *небесно-* актуалізує уявлення про святість, духовну висоту та сакралізацію образу матері, тому зовнішня ознака віку інтерпретується як знак життєвої мудрості й моральної чистоти.

Багатокомпонентну кольороназву О. Доріченка *небесно-синьо-золотий* доцільно інтерпретувати не лише як засіб візуальної образності, а й як культурно маркований знак, що репрезентує символічні смисли в межах етнокультурної картини світу. У культурно-національному контексті поєднання синього й жовтого є семіотично стабільним, бо саме так конституційно визначено державний прапор: дві рівновеликі горизонтальні смуги синього й жовтого кольорів. Тому ІАП *небесно-синьо-золотий* у поезії закономірно активізує асоціативний місток між небесною висотою (синє) та сонячно-хлібною / золотою доміантою (жовте / золоте), перетворюючись на концентрат національно-емоційної символіки, пор. в контексті: *Надю вистраждену нашу – небесно-синьо-золоту* [2, с. 196].

Отже, ІАП на позначення неба в аналізованих контекстах виявляють високий словотвірний потенціал поетичної мови та слугують засобом репрезентації етнокультурної картини світу.

Не менш важливою складовою етнокультурної символіки є **сонце**, яке у світоглядній традиції українців виступає джерелом життя, тепла й світла. У фольклорі сонце часто персоналізоване, а його образ пов'язують із ідеями родючості, добробуту та божественної сили. Ці уявлення відображено у великій кількості ІАП (69 одиниць) із компонентами *сонц-* і *сонячн-*. Наприклад, у поезії В. Сосюри: *Батьківщино сонцекрила, я в тобі, і ти в мені* [2, с. 280] композит **сонцекрила** поєднує символіку сонця з образом польоту, утворюючи метафору Батьківщини як джерела світла й духовної сили. Такі номінації характерні для української поетичної традиції, де сонце часто виступає символом національного відродження та творчої енергії.

Подібну семантику мають авторські прикметники сонцерадісний (А. Казка), сонцеграйний (Яр Славутич, В. Стус), сонцebarвний (В. Сосюра), які поєднують космонімний компонент із позитивною емоційною оцінкою, пор. в контексті: *Надушує собою сонцерадісний Великдень* [2, с. 281]. Тут *сонячний* компонент підсилює образ свята як моменту світла й духовного відродження, завдяки чому ІАП актуалізує традиційну символіку Великодня як часу перемоги життя над смертю.

В уявленнях українців Закарпаття сонце постає як жива істота невизначеної форми – своєрідне божество, що діє за власною волею. Воно гнівається, побачивши зло, радіє добрим учинкам, благословляє, допомагає людям і карає грішників [8, с. 183], що й відображено в поетичних рядках М. Вівчарука: *...А над Черкасами, а над Черкасами – / Очі, сонячно-гнівні* [2, с. 281].

В аспекті етнокультури заслуговує на увагу ІАП В. Барки *сонцевічний*, утворений шляхом **композиції двох основ** – *сонце* і *вінець*, що зумовлює складну символічну семантику. *Перший компонент* пов'язаний із традиційною солярною символікою української культури, де сонце постає символом Всевидючого божества, Вищої космічної сили, Центру буття, Матері Всесвіту, осяяння, слави [4, с. 564], тоді як *вінець* у християнській та народній традиції символізує славу, святість і небесну нагороду. Поєднання цих компонентів формує образ **небесної величі та сакрального світла**, що в контексті поезії підкреслює божественну природу образу Ісуса: *Молодші, вчитавши, завису відгорнуть, / і образ неба сонцевічний: образ Ісуса – здружить: для неба! всіх, земного роду* [2, с. 279–280].

Аналіз семантико-структурної організації солярних ад'єктивів в поезії ХХ ст. дає підстави виокремити кілька їхніх підтипів:

1) **дефіцитарно-негативний**, із префіксом *без-* (*безсонечний* (М. Семенко), *безсонічний* (Б. Лепкий)): «відсутність сонця» в поетичних контекстах часто пов'язують із мертвотою, спустошенням, холодом – тобто з антисвітом щодо життєдайної солярності, напр.: *Безсонечні квіти на мертвому дні... ; В городі цвітуть білі квіти, / Як в хаті безсонічній діти...* [2, с. 54]; Така опозиція узгоджується з етнокультурною настановою на сакралізацію Сонця як умови життя;

2) **часово-календарний**, що «прив'язує» сонячність до циклів року: *березнево-сонячний* (Б. Чіп), *весняно-сонячний* (Г. Гордасевич), *сонцевесняний* (М. Семенко), *сонячно-вересневий* (С. Бабій). Такі ІАП не тільки позначають погодні реалії, а й репрезентують у тексті етнокультурний ритм сезонності, у якому Сонце виступає символічним мірилом праці та життєвого порядку, пор.: *Бо стільки сліз, і стільки днів, / Весняно-сонячних і хмарних* [2, с. 77];

3) **смаково-колірний і матеріально-тактильний**: *медово-сонячний* (В. Вербич), *золтаво-сонячний* (О. Берестяний), *сонячно-рожевий* (Н. Диб'як), *сонячно-голубий* (В. Лящук), *сонцebarвний* (В. Сосюра), а також контрастні утворення на зразок *сонячно-гіркий*. Тут

сонце стає «формантом» сенсорики: світло переходить в смак, колір – у емоцію, а ознака – у внутрішній стан, напр.: *Чебрецевий, в серце поринаючий, / Мед ваш, рідні, сонячно-гіркий* [2, с. 281]. У поетичних рядках І. Драча сонячна характеристика підкреслює природність і життєву силу образу, тоді як компонент *гіркий* вводить нотку ностальгії та пам'яті;

4) **антропоморфний** (перенесення сонячності на людське тіло / обличчя): *сонячноволосий* (А. Таран), *сонячнолиций* (П. Тичина), *сонцечолоий* (П. Рачок), *сонцеокий* (Є. Маланюк). Такі новотвори реалізують культурну схему «людина як мікрокосм»: світло не просто в небі – воно «вписане» в портрет і характер, пор.: *На високі насипи ромашки вибігають – / сонцеголові діти з лугів і полів* [2, с. 280]. ІАП П. Рачка *сонцечолоий* метафорично підкреслює світлість, велич і життєдайну силу рідного краю, репрезентуючи його як простір тепла, щедрих і духовної енергії: *Тобі в обійми лину, наче син, / Мій добрий, щедрий, сонцечолоий краю* [2, с. 281];

5) **гіперболічно-космічний**: *надсонячний* (В. Барка), *сонцесяжний* (П. Воронько), *сонцепадний* (Ю. Костюкевич), *сонцеграйний* (В. Стус), *сонцехвальний* (М. Бажан) тощо. Саме тут солярна ознака набуває статусу межової величини («над-», «сяжний»), а світло стає активною силою («грає», «падає», «хвалить»). У таких формах найвиразніше працює поетичний механізм «інтенсифікації через космос». Наприклад: *Так – хвиля чайн полетіла: / надсонячний славити стан...* [2, с. 189]; *Музикою і промінням постать юнацька співає. Слухають люди й богове пісню його сонцехвальну* [2, с. 281]. Важливо, що частина солярних ІАП поєднує сонячність із астральністю: *сонцезоряний / сонячно-зоряний* (В. Вербич). У межах етнокультурної картини світу це не випадковий синтез: традиційні уявлення про нічне небо, «родинність» світил, їхню взаємодію в календарі та обрядовості створюють широке поле для таких композитів.

Отже, ІАП із солярним компонентом є продуктивним засобом поетичної номінації, що поєднує образно-символічну та оцінну функції. Вони репрезентують етнокультурні уявлення про Сонце як джерело життя, світла й гармонії та відіграють важливу роль у формуванні образної картини світу української поетичної мови.

Місяць і зоря – неодмінні прикмети словника поетичної мови. Образи, метафори з цими словами-поняттями є компонентами традиційної поетичної культури [3, с. 207]. На відміну від сонця, що в українській культурній традиції уособлює активну життєву енергію та світлотворчу силу, місяць репрезентує інший тип космічної символіки. У народній космології він асоціюється з ніччю, таємничістю, ліричним переживанням, споглядальністю та внутрішньою духовною зосередженістю. Саме тому ІАП, утворені від основ *місяц-* і *місячн-*, здебільшого функціують у поетичному мовленні як маркери нічного простору й емоційної інтимності, як от в контексті: *Тоді ніч / місячечолою Одеттою / вплива у місто, / пройняте сумом...* [2, с. 179]. Композит *місячечолоий* формує антропоморфний образ ночі як жінки з місяцем на чолі. Така метафора апелює до міфологічних уявлень про небесні світила як елементи сакрального образу, де місяць постає знаком таємничої краси й нічної величності.

Іншу семантичну групу становлять авторські ад'єктиви з колористичними характеристиками. Зокрема, у поезії А. Малишка знаходимо ІАП *місячно-білий*: *Спить полонина місячно-біла...* [2, с. 179]. Поєднання компонентів *місячно-* і *білий* створює образ холодного нічного світла. Білий колір у цьому контексті символізує тишу, чистоту й спокій, властиві нічному пейзажу. Подібну функцію має авторський прикметник *місячносиній*, ужитий у поезії І. Драча: *Все стало синім, місячносинім...* [2, с. 179]. Колористична характеристика посилює відчуття ірреальності простору, який освітлює місячне сяйво. Синій колір у традиційній символіці часто асоціюється з небесною глибиною та таємничістю, що підсилює емоційний ефект образу.

Цікаву групу становлять ІАП, у яких місячна семантика поєднується з іншими небесними елементами. В українському фольклорі поняття «місяць» і «зоря» вживаються переважно в парі й набувають значення пейзажних зорових явищ [3, с. 203], пор.: *Небо місячно-зоряне* (І. Павлюк). Композит *місячно-зоряний* створює образ нічного неба як гармонійного поєднання світла місяця й мерехтіння зірок.

Окрему підгрупу становлять авторські прикметники, що підкреслюють циклічність природного часу, як от в контексті: *В повномісячну ніч так важливо для жінки / Мати поруч мужчину...* [2, с. 232]. ІАП *повномісячний* не лише описує природний стан нічного

неба, а й виконує стилістичну функцію, актуалізуючи поетичний образ ночі, освітленої повним місяцем, як особливого, емоційно насиченого часу. У традиційній культурі цю фазу місяця часто пов'язують із магічними та містичними уявленнями, що пояснює появу ІАП в іншому контексті: *В повномісячні ночі танцюють самотні відьми* [2, с. 232]. Тут поетичний образ апелює до народних вірувань про нічні містичні явища, що нібито активізуються під час повні.

Науковий інтерес становить також стилістично маркований ІАП *середньовічно-місячний* (пор.: *Середньовічно-місячні пейзажі* [2, с. 265]). У його дериваційно-семантичній організації інтегровано два різні компоненти – темпорально-історичний (*середньовічно-*) та космічно-астральний (*місячний*), що зумовлює формування складного синкретичного образу. Така лексична одиниця реалізує потенціал поєднання культурно-історичної та природно-космічної семантики, актуалізуючи конотації архаїчності, ірреальності та естетизованої загадковості художнього простору.

Отже, у семантичному плані ІАП на позначення місяця функціують як засоби формування своєрідної «нічної естетики», водночас виступаючи каналом переходу від реального до уявного виміру поетичного світу. Образ місяця у поезії ХХ ст. традиційно пов'язаний із мотивами дистанції, медитативності та особливої магічної напруженості; у культурній символіці повня нерідко асоціюється з міфологічними й демонологічними уявленнями.

У структурі небесної символіки української поетичної мови зазначеного періоду особливе місце належить компонентам **зоря / зорі**, які формують численну групу ІАП (46 одиниць). З етнолінгвістичного погляду зоряна образність має глибоке культурне підґрунтя, адже у традиційній картині світу зорі виступають знаками космічної безмежності, духовного світла, людської долі та сакрального порядку Всесвіту. У фольклорі зорі часто осмислюються як «очі неба», «вогники душ», або ж як небесні орієнтири життєвого шляху людини. Саме тому в поетичному словотворі названий компонент активно використовують для формування образів, що поєднують космологічні, духовні та емоційно-оцінні смисли. Одним із типових прикладів є ІАП **високозорий**, ужитий у поезії В. Романюка: *Прийшли до мене верби із Волині / З високозорим небом на плечі...* [2, с. 79]. Зоряна образна домінанта поєднана з просторовим компонентом *високо-*, що підкреслює вертикальну структуру традиційної космологічної моделі світу. Небо постає як піднесений простір, наповнений зоряним світлом. Така образність перегукується з етнокультурними уявленнями про небесну сферу як найвищий рівень світобудови.

Колористичну та емоційно-естетичну функцію реалізовує ІАП **білозоряний** у поезії Ю. Клена: *...і білозоряна зима, / мов сніжний лебідь...* [2, с. 59]. У цьому контексті **зоряний семантичний компонент** поєднується з семантикою білого кольору, що в традиційній символіці пов'язана з чистотою та світлом.

У поетичному словотворі широко представлені авторські ад'єктиви, які передають динаміку зоряного космосу: *зоресійний*, *зореплинний* (І. Калинець), *зореметний* (Є. Маланюк), *зоресяйний* (В. Сосюра), *зоряно-пливкий* (А. Мойсієнко). Наприклад: *Ніч зорелетна / Пульсує, їй сниться / Дума планети...* [2, с. 146]. ІАП С. Матвійчука підкреслює рухливість космічного простору, створюючи образ нічного неба як живої, пульсуючої системи. Спостереження за рухом зорі, уявлення про те, що вона падає, має свій лик, призвело до появи ІАП із відповідними семами й в творчості інших рівненських поетів, напр.: *зореплинні порухи крил ангела* (Г. Царик) – 'ті, що плывуть зорями'; *зореликий* місяць (Я. Савчук) – 'схожий на зорю' тощо [7, с. 31]. Подібне значення реалізує ІАП **зореплинний**, ужитий І. Калинцем: *...нема ні меж, ні пут, ні плину / по всій Вселенній зореплинній* [2, с. 146]. Зоряний семантичний компонент у цьому контексті поєднується з мотивом руху, формуючи образ космічного потоку, який символізує безмежність і вічність Всесвіту. У цьому аспекті заслуговує на увагу ІАП В. Сосюри *зоресяйний*, у семантиці якого імпліцитно наявний динамічний відтінок, оскільки зоряне саяво асоціюється з рухом світла, мерехтінням. У контексті поезії це створює образ України як простору, що оновлюється й наповнюється життєдайним світлом: *Це ти / Україно / мій краю / це ти в своїй зоресяйній обнові* [2, с. 146].

З етнолінгвістичного погляду показовими є ІАП, що антропоморфізують небесні світила. У традиційній культурі зорі часто осмислювалися як «очі неба», тому в поетичному словотворі виникають прикметники: *зорекий* (Є. Маланюк), *зорянокий* (О. Горкуша), *зоречолій* (В. Сосюра). Наприклад: *Який же ангел зорекий / З нічних небес на нас вказав...* [2, с. 146]. ІАП **зорекий** переносить характеристику небесного світла на образ ангела, підкреслюючи його духовну природу. Подібну семантику реалізує ІАП **зоречолій**: *...бійці зоречолі / що в*

небі не звикли в бою відступать... [2, с. 146]. У цьому контексті зоряний семантичний компонент підкреслює піднесеність і героїчний характер образу.

Окрему групу становлять прикметникові інновації, у семантичній структурі яких зоряну символіку поєднано з іншими образними характеристиками, напр.: *П'ємо, як зоряно-дикий мак, / Церковне вино із дзвонів* [2, с. 146]. У контексті ІАП І. Павлюка **зоряно-дикий** створює складний емоційно-образний ефект, де зоряна характеристика підсилює інтенсивність переживання. Подібну функцію виконують авторські прикметники **зоряно-жовтий (І. Павлюк), зоряно-квітучий (І. Калинець), зоряно-рясний (П. Тичина)**. Наприклад: *Отак би жити синім квітнем / Під небом зоряно-рясним* [2, с. 147]. Тут зоряна характеристика підкреслює багатство й пишність нічного неба.

У структурі окремих ІАП зоряна символіка поєднана з іншими космічними образами, що зумовлює формування складних космологічних уявлень, як от у контексті: *Поміж кількома секстиліонами зоряно-сонячних систем...* [2, с. 147]. ІАП **зоряно-сонячний** інтегрує два ключові астральні символи – зорю та сонце, – актуалізуючи уявлення про Всесвіт як упорядковану систему небесних тіл.

Отже, ІАП із компонентом **зоря** не лише виконують естетичну функцію в поетичному тексті, а й відображають глибинні етнокультурні уявлення, закорінені в традиційній космології українців. Через ці словотвірні інновації поетична мова вербалізує культурну модель світу, в якій зоряне небо постає символом духовної висоти, космічної гармонії та безмежності буття.

Висновки та перспективи дослідження. Індивідуально-авторські прикметники з компонентами небесної та сонячної семантики виконують важливу функцію в поетичному тексті. Вони не лише створюють яскраві художні образи, а й вербалізують культурно значущі уявлення про світобудову, закріплені в етнокультурній традиції. Через ці словотвірні інновації поетичне мовлення відтворює символічну модель світу, в якій небесний простір і сонце виступають основними знаками духовної гармонії та життєдайної сили. Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим вивченням індивідуально-авторських словотвірних інновацій у поетичній мові в етнокультурному та лінгвокультурологічному аспектах. Зокрема, актуальним є розширення аналізу космонімної символіки шляхом залучення ширшого корпусу художніх текстів, а також зіставне дослідження ІАП із компонентами небесної семантики в поетичній мові різних історичних періодів. Перспективним напрямом є також вивчення функціонування космонімних образів у системі інших частин мови та їхньої ролі у формуванні поетичної мовної картини світу. Важливим вважаємо й лексикографічний аспект проблеми, зокрема укладання спеціалізованих словників індивідуально-авторських інновацій із компонентом-космонімною символікою, що дозволить систематизувати такі мовні одиниці, простежити їхню семантичну еволюцію та культурно-символічне навантаження. Результати дослідження можуть бути використані в подальших студіях з авторської лексикографії, етнолінгвістики й поетичного словотвору.

Л і т е р а т у р а

1. Войтович, В. (2002). Українська міфологія. Київ: Либідь.
1. Вокальчук, Г. М., Радько, О. Г. (2017). Словник індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч. У: *Індивідуально-авторські прикметники в українському поетичному дискурсі ХХ–ХХІ сторіч (лексикографічний аспект): монографія*, с. 41–386. Луцьк: Терен.
2. Єрмоленко, С. (2007). Мова і українознавчий світогляд. Київ: НДІУ.
3. Жайворонок, В. (2006). Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра.
4. Жайворонок, В. (2007). Українська етнолінгвістика: нариси. Київ: Довіра.
5. Кононенко, І. В. (2009). Лексико-синтаксичний потенціал прикметника у слов'янських мовах: автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ: НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні.
6. Максимчук, В. (2015). Індивідуально-авторські найменування небесних світил і явищ природи в словотворчості поетів Рівненщини. *Slavica Slovaca*, т. 50, № 1, с. 28–34.
7. Олійник, В. (2015). Космогонічні символи в народних віруваннях і традиціях українців Закарпаття. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, № 1, с. 182–186.

R e f e r e n c e s

1. Voitovych, V. (2002). *Ukrainska mifolohiia [Ukrainian mythology]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
2. Vokalchuk, H. M. & Radko, O. H. (2017). *Slovyk indyvidualno-avtorskykh prykmetnykyk v ukrainskii poezii ХХ–ХХІ сторіч storich [Dictionary of individual-authorial adjectives in Ukrainian poetry of the 20th–21st centuries]. In Indyvividualno-avtorski prykmetnyky v ukrainskomu poetychnomu dyskursi ХХ–ХХІ storich (leksykohrafichnyi aspekt): [Monohrafiia] – In Individual-authorial adjectives in Ukrainian poetic discourse of the 20th – 21st centuries: [Monograph] (pp. 41–386). Lutsk: Teren [in Ukrainian].*

3. Iermolenko, S. (2007). *Mova i ukrainoznavchji svitohliad [Language and Ukrainian Studies Worldview]*. Kyiv: NDIU [in Ukrainian].
4. Zhaivoronok, V. (2006). *Znaky ukraïnskoi etnokultury: slovnyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian ethnoculture: dictionary-annotation]*. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
5. Zhaivoronok, V. (2007). *Ukraïnska etnolinhvistyka: narysy [Ukrainian ethnolinguistics: essays]*. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
6. Kononenko, I. V. (2009). *Leksyko-syntaksychnyi potentsial prykmetnyka u slovianskykh movakh [Lexico-syntactic potential of the adjective in Slavic languages]. Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni [in Ukrainian].
7. Maksymchuk, V. (2015). *Indyvidualno-avtorski naimenuvannia nebesnykh svityl i yavnyshch pryrody v slovotvorchosti poetiv Rivnenshchyny [Individual and authorial names of celestial bodies and natural phenomena in the word creation of poets of the Rivne region]. Slavica Slovaca – Slavica Slovaca, T. 50. № 1, 28–34* [in Ukrainian].
8. Oliinyk, V. (2015). *Kosmohonichni symvoly v narodnykh viruvanniakh i tradytsiïakh ukraïntsiiv Zakarpattia [Cosmogonic symbols in folk beliefs and traditions of Ukrainians of Transcarpathia]. Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Culture and Arts Management, 1, 182–186* [in Ukrainian].

RADKO O. G.,

Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer, Department of Ukrainian Language, Lviv Polytechnic National University; 12 Stepana Bandery St, Lviv, 79013, Ukraine;
e-mail: Oksistudent@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0000-4198-5043>

ETHNOCULTURAL SPECIFICITY OF INDIVIDUAL-AUTHOR ADJECTIVES WITH COMPONENTS OF COSMONYMAL SEMANTICS IN UKRAINIAN POETICAL LANGUAGE OF THE 20TH CENTURY

Summary. The article presents a systematic study of the ethnocultural specificity of individual authorial adjectives with components of cosmonymic semantics in the Ukrainian poetic language of the twentieth century. The research aims to identify the regularities of their semantic structure and functional-stylistic features in the context of representing the ethnocultural worldview. The object of analysis comprises authorial adjectival neologisms motivated by the names of celestial bodies, cosmic phenomena, and related conceptualizations, whereas the subject involves their semantic-structural parameters, figurative-symbolic functions, and ethnocultural connotations. The methodological framework of the study is based on a combination of descriptive, structural-semantic, and contextual-interpretative methods, supplemented by elements of ethnolinguistic analysis, which ensures a comprehensive approach to the interpretation of linguistic material. The findings demonstrate that individual authorial adjectives with cosmonymic components are characterized by a high degree of semantic condensation and the ability to integrate multiple layers of meaning – natural-cosmic, mythopoetic, and cultural-historical. Their derivational structure reflects productive patterns of compounding and stem composition, contributing to the formation of complex figurative constructs. It has been established that these linguistic units perform the function of conceptualizing key ethnocultural dominants, particularly astral images (the sun, the moon, the stars), while simultaneously reflecting the author's individual reinterpretation of traditional symbolism. Within poetic discourse, they function as a means of intensifying expressiveness and activating culturally significant meanings. Prospects for further research include the compilation of specialized dictionaries of individual authorial nominations, as well as the expansion of comparative analysis within Slavic poetic traditions.

Keywords: individual authorial adjectives, cosmonymic semantics, ethnocultural specificity, poetic discourse, symbol.

Статтю прийнято 07.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 811.161.2'282.2'286(477.83-22)
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357816>

Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0

ХІБЕБА Наталя Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка; вул. Університетська 1, Львів, 79007, Україна;
e-mail: khibeba@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1098-3082>

ГОВІРКА СЕЛА ПІДГОРОДЦІ СТРИЙСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАДДНІСТРЯНСЬКО-БОЙКІВСЬКОГО ДІАЛЕКТНОГО ПОРУБІЖЖЯ

Анотація. У статті досліджено говірку села Підгородці Стрийського району Львівської області в контексті студій бойківсько-наддністрянського діалектного порубіжжя. Актуальність розвідки зумовлена необхідністю уточнення меж діалектних ареалів південно-західного наріччя української мови та вивчення процесів міждіалектної взаємодії, що спричиняють формування перехідних і мішаних говірок. **Метою** дослідження є визначення діалектної